

Prvi shod
pravnikov slovanskih držav
v Bratislavi 1933.

83
Odsek V.
Vprašanje 1.

Enotna načela o pridobivanju držav- ljanstva in domovinstva v slovanskih državah

(Koreferat Prvemu kongresu pravnikov slovanskih držav,
Bratislava 1933.)

Podban in honorarni univ. predavatelj dr. Otmar Pirkmajer, Ljubljana.

Uvod.

Kar se tiče državljanstva, kolikor posega v področje mednarodnega prava, morejo že dogovori med posameznimi državami preprečevati kolizije in odstranjevati nevšečnosti interesentov. Še bolj ugodna pa je taka rešitev, ki kolizijo interesov že v naprej preprečuje. Ta cilj se da doseči s konformno zakonodajo posameznih držav. Tak zakon mora biti v osnovnih načelih enak (loi uniforme) ter v vseh posledicah tako preračunan, da ž njim ne more biti ogrožena kaka interesna sfera držav, ki se za tak zakon sporazumejo. Da bi mogli priti do take loi uniforme za širjo skupino držav ali celo za področje Društva narodov, na to ni misliti. Za tako širok krog prizadetih držav se more doseči kak uspeh le v mednarodnih konvencijah, ki naj opredeljujejo stališče proti posameznim akutnim vprašanjem. Tak posel se da skromno pričeti ter v toku časa vedno bolj izpopolnjevati.

V tem pogledu se more haška konferenca za mednarodno pravo l. 1930. ponašati s precej zadovoljivim uspehom. Komisija, katera je bila določena za vprašanje državljanstva, je izdelala meddržavno pogodbo o državljanstvu, v kateri je preciziran sporazum glede mnogih vprašanj, ki bi utegnila dati povod za kolizije med državami oziroma povzročati prizadetim težave.

Ako pa imamo pred očmi manjšo skupino držav, ne izključujem možnosti, da pridemo do druge idealnejše re-

šitve tega skupnega problema, namreč take, da te države pristanejo na konformne norme o državljanstvu. Pri slovanskih državah ne vidim resnih zaprek za uresničenje take ideje, ker tudi glede interesov populacije in narodno-političnih momentov ni bistvenih divergenc. Dosedaj smo namreč opazili, da so raznoličnost mentalitete in socialno-politične potrebe bile glavna ovira, ki je zadrževala izenačenje norm o državljanstvu. Ti momenti skoro ne prihajajo v poštev pri slovanskih državah ali vsaj ne prevladujejo tako, da bi mogli resno ogražati uspehe na polju izenačenja zakonodaje. V tem oziru bi edino Rusija mogla opravičeno za sebe zahtevati kako ekscipijonalno stališče, ker obseg in raznoličnost njenega področja, zlasti pa socialno-politična vsebina pojma sovjetskega državljanstva, za sedaj otežujejo prilagoditev normam, ki odgovarjajo tradiciji, pravu, kulturi in potrebam ostalih slovanskih držav.

Da bi mogli povsem konkretno rešiti vprašanje, ali so dani pogoji za enotno regulacijo državljanstva v slovanskih državah, je treba njih sedanjo zakonodajo v najvažnejših vprašanjih med seboj primerjati ter ugotoviti, ali so razlike opravičene in v posebnih prilikah dotične države utemeljene, oziroma ali in katera skupna formulacija bi bila sprejemljiva. Pri tem bi se zgolj iz razloga, ki sem ga gori omenil, ne oziral na Rusijo, ker bi hotel kot prvo preizkusiti možnost skupne zakonodaje o državljanstvu glede držav: Bolgarije, Čehoslovaške, Jugoslavije in Poljske. Da bi bilo delo olajšano, hočem vzeti za podlago zakonodajo Jugoslavije, ki ima v novejši dobi kodificiran zakon o državljanstvu. (Zakon o državljanstvu kraljevine Jugoslavije od 21. septembra 1928 in uredba ministra notranjih poslov za izvršitev zakona o državljanstvu od 28. septembra 1928.) Mislim, da more prav ta zakonodaja v mnogočem služiti našemu cilju, ki stremi za tem, da pridemo do enakih norm o državljanstvu vsaj v slovanskih državah, ker je že pri kodifikaciji jugoslovanskega državljanstva prevladovala težnja, da se ustvari zakon, ki se naj, kolikor dopuščajo prilike, približa idealu mednarodnega prava: loi uniforme, ki se naj izogiblje kolizijam ter preprečuje zlasti dvojno državljanstvo in apatride.

I. Splošna načela.

V naslednjih izvajanjih hočem v posameznih točkah obravnavati najaktualnejše splošne principe glede državljanstva ter na osnovi sedanjega pozitivnega prava opre-

deliti stališče posameznih držav v primeri z jugoslovansko zakonodajo.

1. Načelo državne suverenosti. To načelo je sprejeto že s konvencijo rimske konference o državljanstvu s 6. aprila 1922, katero so podpisale izmed slovanskih držav: Čehoslovaška, Jugoslavija in Poljska. Člen 1 konvencije se glasi: »*Les modes d' acquisition ou de perte de la nationalité sont réglés par la loi de chaque Etat.*« S tem je priznana državam pravica, da same urejajo s svojimi zakoni načine, kako se pridobi in izgubi državljanstvo. Haška konferenca l. 1930. je istotako sprejela to načelo ter ga vezala na potrebo upoštevanja principov, ki jih države splošno priznavajo: »*Vsaka država ima pravico določevati po svoji zakonodaji svoje državljane. Ta zakonodaja more biti sprejeta po drugih državah samo, če je v soglasju z mednarodnimi konvencijami, mednarodno navado in s principi prava, ki so splošno priznani v materiji državljanstva.*« (Člen 1.)

Glede tega načela prihajamo do sledeče ugotovitve:

ad 1. Sprejemajoč načelo državne suverenosti v formulaciji haške konference (l. 1930), moremo ugotoviti, da je isto povsem v skladu s cilji izjednačenja zakonodavstva o državljanstvu v slovanskih državah.

ad 1. Prijímající zásadu státní suverénosti ve formulaci hážské konference, můžeme zjistiti, že táž je docela v souladu s cíly zákonodárství o státním příslušenství v slovanských státech.

ad 1. Przyjmując prawidło udzielnosci państwowej według orzeczenia konferencji haskiej, musimy skonstatować, że się ono zupełnie składa z zamiarem zjednoczenia prawodawstwa odnośnie co do obywatelstwa w państwach słowiańskich.

2. Načelo enega in edinega državljanstva. Po tem načelu nikdo ne bi mogel imeti dvojnega državljanstva. Čehoslovaška ustava določa: »*Pripadnik tuje države ne more obenem biti čehoslovaški državljan.*« Ta določba ima za posledico, da se čehoslovaško državljanstvo izgubi s sprejetjem tujega državljanstva. S tem je sicer formalno izključeno dvojno državljanstvo, vendar je stilizacija v tej obliki neugodna, ker daje tujim državam pra-

vico, da smatrajo za svoje (iure soli) ali da naturalizirajo celo proti volji prizadetih nesporne čehoslovaške nacionalne pripadnike. Moglo bi se tudi postaviti vprašanje, po katerem pravu se ima presojeti, ali je kdo »pripadnik tuje države«. Haška konferenca (1. 1930) je glede tega sprejela načelo: *Vsako vprašanje, ki se nanaša na vprašanje, ali ima neka oseba državljanstvo gotove države, mora biti rešeno v skladu z zakonodajo te države*. (Člen 2.). S tem je pa pomislek nepravilne denacionalizacije še bolj podkrepljen.

Jugoslovanski zakon o državljanstvu določa: *»Državljan kraljevine ne more biti istočasno državljan tuje države*. (§ 2.). Enako določbo ima tudi poljski zakon. S tem je rečeno, da se ne more priznati tuja državljanska pripadnost nikomur, ki je v smislu jugoslovanskega zakona o državljanstvu Jugoslovan. Ta določba sicer določa načelo samo enega državljanstva, ne preprečuje pa eo ipso dvojnega državljanstva. Praktično znači, da se more Jugoslovan v svoji državi posluževati samo enega državljanstva in ne more izigravati svojih državljanskih dolžnosti. Po jugoslovanski stilizaciji se državljanstvo ne izgubi avtomatično s sprejetjem tujega državljanstva; to je skladno z določilom o odpustu iz državljanstva, katerega si mora pribaviti vsak, ki želi pridobiti kako drugo državljanstvo. V obveznem odpustu iz državljanstva je najuspešnejša garancija, da se vsaj po naturalizaciji ne ustvarja dvojno državljanstvo. Iz tega razloga bi morali odpust iz državljanstva kot pogoj za naturalizacijo v obče uzakoniti. Ako bi slovanske države zahtevale formalni odpust iz državljanstva dosedanje države, preden bi podeljevale zaproseno državljanstvo, bi se pri naturalizaciji izognile nevarnosti, da ustvarjajo polipolite. Če bi se poleg tega originarno državljanstvo dobivalo po istih principih, bi bilo vprašanje dvojnega državljanstva med slovanskimi državami izločeno ter bi bil storjen ogromen korak h konsolidaciji mednarodnega prava. Pomen takega uspeha postaja vse večji, ker je poklicani mednarodni forum že obupal, da bi mogel odpraviti sujets mixtes, temveč sprejema to pravno institucijo kot neodpravljen dejstvo. Zato je Haška konferenca sklenila predlagati v čl. 3 konvencije: *»Pod pogoji sklepa predmetne konvencije mora oseba, ki ima dvojno ali večkratno državljanstvo, smatrati vsaka izmed držav, čijih državljanstvo ima, kot svojega pripadnika*. Dalje čl. 4: *»Država ne more izvajati diplomatske protekcije v prid enega svojih državljanov zoper drugo državo, čije državljan je tudi*. In končno čl. 5: *»V tretji državi se ravna z osebo, ki ima več državljanstev, kakor če bi imela samo eno. Brez predjudica za pravna pravila upo-*

rabljena v tretji državi glede osebnega staleža in pod rezervo veljavnih konvencij bo mogla država na svojem ozemlju izključno priznati izmed državljanstev, ki jih ima taka oseba, bodisi državljanstvo države, kjer ima svoje stalno in glavno bivališče, bodisi državljanstvo one države, na katero se po okolnostih navidezno dejanski najbolj naveže«.

Kakor tudi so v danih razmerah taka načela sprejemljiva, v kolikor se ne moremo izogniti dvojnemu državljanstvu, moramo vendar stremeti za tem, da se bodo take določbe morale le redko in izjemno uporabljati. To bomo dosegli s konformiranjem določb o državljanstvu v slovanskih državah, tako da v medsebojnem odnošaju omenjenih določb haške konvencije v praksi ne bomo rabili.

Preostaja še odgovoriti na vprašanje, ali se naj zakonodavec spričo določbe čl. 3 haške konvencije in ob sprejetju načela, izraženega v čl. 1 haške konvencije, postavi na stališče samo enega državljanstva, četudi omenjena konvencija sloni na priznanju dejstva, da more biti kaka oseba obenem pripadnik dveh ali mnogih držav. Jaz mislim, da o tem ne more biti dvoma, ker obravnava konvencija le eventualnost takih slučajev, ne da bi jih predpostavljala kot zaželjeno pravilo, temveč gre nasprotno prizadevanje mednarodnega prava za tem, da se preprečujejo slučajji polipolitov in s tem ustvarjene komplikacije pri uporabi staležnega prava.

Prihajamo do zaključka:

ad 2. Ako se uzakoni načelo enega in edinega državljanstva, naj bo pridobitev novega državljanstva vezana na formalni odpust iz državljanstva, dejstvo izgube državljanstva pa se naj pričinja šele s pridobitvijo novega državljanstva.

ad 2. Jestliže se zákonem schválí zásada jednoho a jediného státního příslušenství, nechť je získání nového státního příslušenství vázáno na formální odpuštění ze státního příslušenství, ale fakt ztráty státního příslušenství nechť se začíná teprve se získáním nového státního příslušenství.

ad 2. Jeśli się uzakonnia prawidło jednego tylko i wyłącznego obywatelstwa, to niech będzie uzyskanie nowego obywatelstwa związane z formalnem zwolnieniem od obywatelstwa uprzedniego; fakt zaś zguby oby-

watelstwa niech się zacznie dopiero od momentu uzyskania nowego obywatelstwa.

3. Načelo obligatnega državljanstva. Vsakdo mora pripadati eni državi kot njen državljan. Nihče naj ne bo brez državljanstva. Realizacija tega načela je odvisna od zakonodaje posameznih držav. Mnogotera so prizadevanja, ki bi naj onemogočila apolitizem. Dejstvo, da zakonodaje o pridobivanju in izgubi državljanstva med posameznimi državami v glavnih načelih niso konformne in da napor v tem pravcu zaradi nasprotujočih si interesov posameznih držav nimajo izgleda na uspeh, nas sili, da moramo v meddržavnem pravu računati s tem, da srečavamo razmeroma pogosto osebe, ki nimajo nobenega državljanstva. Ako poroči češkoslovaška državljanica ameriškega državljana, izgubi s poroko češkoslovaško državljanstvo, medtem ko ameriškega vsled omožitve Američana ni prejela. Vsled raznoličnosti in nepovezanosti odnosne zakonodaje je postala češkoslovaška žena apolit. Bolgarska, jugoslovanska in poljska zakonodaja je v tem pogledu popolnejša, ker predvideva, da žena z omožitvijo izgubi državljanstvo le takrat, ako je po zakonodaji moževe domovine z omožitvijo pridobila njegovo državljanstvo. Dasi omožitev ni edini slučaj, ki more ustvariti apolite, nam vendar že navedeni primer kaže, kako potrebna je skladnost zakonodaje.

Ni dvoma, da kolaboracija izvestnega kroga držav lahko prepreči nesrečne tvorbe apolitov, če nas bo pri skupnih določbah, ki naj regulirajo izgubo, oziroma pridobitev državljanstva, vodila misel, da ne smemo dopuščati možnosti, da bi pri praktični aplikaciji dotične določbe ostal kdo brez državljanstva. Morebiti bi se skupna težnja slovanskih držav, ki hoče svojim pripadnikom prihraniti tragično usodo apolitov, v kolikor ni v zaključku k 6. načelu zavarovana njihova pripadnost k nacionalnim državam, dala izraziti v naslednjem sklepu:

ad 3. Nikdo ne more izgubiti državljanstva, dokler ni pridobil druge državljanske pripadnosti, razen ako zakon določa izgubo državljanstva kot kazen za oškodovanje državnih in nacionalnih koristi.

ad 3. Nikdo nemůže ztratiti státní příslušenství, dokud nezískal jiné státní příslušenství, ovšem s výjimkou, když zákon určuje ztrátu státního příslušenství jakožto trest

za poškodění státního a nacionálního pro-
spěchu.

ad 3. Nikt nie može zgubić obywatelstwa, dopóki nie uzyskał obywatelstwa w drugim państwie, a ma to tylko w tem wypadku miejsce, jeśli ustawa ustanawia zgubę obywatelstwa, jako karę z powodu naruszenia interesów państwowych i nacionalnych.

4. *Ius sanguinis* — *ius soli*. Enotna opredelitev glede navedenih dveh načel je glavni pogoj za preprečevanje dvojnega državljanstva. Za Slovane to vprašanje ni tako težko. Danes velja v vseh evropskih državah ali čisti princip: *ius sanguinis*, ali pa se pojavlja *ius sanguinis* pomešan z *ius soli*. Čisti princip *ius soli* najdemo le še v državah Srednje in Južne Amerike. V slovanskih državah prevladuje čisti princip *ius sanguinis*, ki velja kot tak v Jugoslaviji, Poljski in Češkoslovaški. Bolgarska usvaja poleg principa *ius sanguinis* deloma še princip *ius soli*, ker se dobiva bolgarsko državljanstvo tudi zaradi samega rojstva na bolgarskih tleh, ako ima dotičnik v času, ko postane polnoleten, tam redno bivališče (*résidence*); vendar se takemu državljanstvu lahko odpove. Gotovo je pripisovati stališče bolgarske zakonodaje v tem vprašanju dejstvu, da izvira iz dobe (zakon je iz l. 1908. in 1911.), ko se pojavu dvojnega državljanstva, ki ga more taka določba povzročiti, ni posvečala tolika pažnja kakor po svetovni vojni. Ako naj v slovanskih državah pri državljanstvu soodločuje tudi narodnostni moment, in to je danes postulat vseh nacionalno homogenih držav, tedaj gotovo ne kaže že samemu dejstvu slučajnega rojstva na teritoriju in istotako slučajnega bivanja na tem teritoriju v momentu polnoletnosti pripisati pridobitve državljanstva. Za take primere je mogoče dovoliti olajšave pri naturalizaciji, s katerimi se da povsem doseči zaželjeni smoter. Pripominjam še, da je tudi Rusija osvojila v glavnem načelo: *ius sanguinis*. Tudi večina ostalih evropskih držav, s katerimi vzdržujejo slovanske države intenzivnejši promet, ima uzakonjeno načelo *ius sanguinis* (čisto: Nemčija, Avstrija, Madjarska, Švedska, Švica, Norveška in Romunija; z manjšimi modifikacijami: Belgija, Francija, Grška, Italija, Španija, Turčija).

Nastane še vprašanje, katero od obeh navedenih načel danes najbolj odgovarja interesom in težnjam slovanskih držav.

Po vsej tradiciji prihaja v poštev edino *ius sanguinis*. Države, ki imajo slabo populacijo, se nagibajo načelu *ius soli*, ker hočejo svoj narod pomnoževati s priseljenci. Tudi države s kolonijami ne bodo nikdar opustile načela *ius soli*, prav tako kakor države z bogatim, zdravim lastnim naraščanjem ne bodo zapustile *ius sanguinis*, ako so ohranile zavest rasne skupnosti in ponos na lastno kulturo. Kjer je upravičena skrb, da se tujci naseljujejo zgolj iz materijalističnih nagibov, da avtohtoni narod izkoriščajo v sebične namene ter ga napravijo odvisnega od tujega elementa, tam bodo upravičeno zagovarjali čisti princip: *ius sanguinis*.

Tudi pri nas so skušali braniti stališče, da ekskluzivna politika glede državljanstva ne odgovarja pravim interesom države, temveč bi se moralo širokogrudno uzakoniti originalno pridobivanje državljanstva z naselitvijo, oziroma z rojstvom na teritoriju (*ius soli*). Kdor pravilno ocenjuje naše prilike, bo moral priznati, da ni nobenega razloga za to, da bi se že de lege originarno pridobivalo državljanstvo po principu *ius soli*, ker bi se država s tem odrekla diskrecionarni pravici, da sama v takih primerih presodi, ali je nadomestilo za pripadnost k državi vsled porekla podano z asimilacijo, to je s pripadanjem k državi po prepričanju in mišljenju.

Za slovanske države po vsem razloženem ne bo težko, da se odločijo za *ius sanguinis*. One so v srečnem položaju, da v tem pogledu lahko zastopajo eno in isto stališče, ker prav glede obeh navedenih načel originarnega pridobivanja državljanstva ne bo mogoče priti nikdar do kompromisne formule, ki bi odgovarjala nasprotujočim interesom ostalih držav, in ne odstraniti glavnih ovir za širše izednačenje zakonodaje o državljanstvu.

V zvezi z originarnim načelom je treba obravnavati vprašanje, kako naj se določi državljanstvo otrok neznanih staršev, ali staršev, katerih državljanstvo ostane neznano. Za ta slučaj seveda ne preostaja nič drugega, kakor da se državljanstvo določi *iure soli*. Ako osvajamo načelo *ius sanguinis*, je razumljivo, da ga moremo uporabljati samo tam, kjer je to mogoče in da mora nastopati subsidijarno *ius soli*, ako *ius sanguinis* ne prinaša rezultata. V tem vprašanju je že danes v vseh slovanskih državah zakonodaja v glavnem enaka. Haška konferenca (l. 1920.) je storila v tem pogledu sledeči sklep: »Člen 14. *Otrok nepoznanih staršev ima državljanstvo države, kjer je rojen. Če se ugotovi poreklo otroka, se določi njegovo državljanstvo po pravilih, uporabnih v primerih, kjer je poreklo znano.*

Otrok, ki je najden, se smatra do protivnega dokaza za rojenega na ozemlju države, kjer je bil najden.«

Brez škode za nacionalne interese bi se mogla v prilog principa *ius soli* ter v interesu preprečevanja dvojnega državljanstva sprejeti določba o odpovedi državljanstva po pokolenju za onega, ki je kot mladoleten prejel državljanstvo *iure soli*. Jugoslovanski zakon o državljanstvu ima tako določbo: *Državljeni kraljevine po pokolenju (rojstvu ali pozakonitvi) imajo pravico izjaviti v treh letih po dovršenem 21. letu življenja, da se odpovedujejo državljanstvu kraljevine, če so rojeni v inozemstvu in če tam stalno stanujejo ter dokažejo, da jih smatra tuja država, v kateri so se rodili, po svojih zakonih za svoje državljanje.*» (§ 31., glej korelat § 39. v pogl. II B 2. c).

Na osnovi navedenega prihajamo glede enega najvažnejših vprašanj o originarnem pridobivanju državljanstva do sledečega zaključka:

ad 4. Originarni način pridobivanja državljanstva naj bo *iure sanguinis*.

Dete nepoznanih roditeljev ali roditeljev, katerih državljanstvo ostane neznano, se smatra do protivnega dokaza za državljana države, v kateri je rojeno ali najdeno.

Priporoča se respektiranje načela *ius soli* z uzakonitvijo pravice odpovedi državljanstva po pokolenju ob polnoletnosti za onega, ki je rojen in stalno naseljen v inozemstvu ter je postal *iure soli* državljan rojstne zemlje.

ad 4. Originární způsob získávání státního příslušenství nechť jest *iure sanguinis*.

Dítě neznámých rodičů nebo rodičů, jejichž státní příslušenství zůstane neznámo, považuje se až do zjištění protidůkazu za příslušníka státu, v němž bylo narozeno nebo nalezeno.

Doporučuje se respektování zásady *ius soli* s uzákoněním práva výpovědi státního příslušenství podle původu (pokolení) při plnoletosti pro toho, kdo je narozen a stále usazen v cizině a stal se *iure soli* státním příslušníkem rodné země.

ad 4. Głównym sposobem uzyskania obywatelstwa niech będzie *ius sanguinis*.

Dziecię nieznaných rodziców albo rod-

Po vsej tradiciji prihaja v poštev edino *ius sanguinis*. Države, ki imajo slabo populacijo, se nagibajo načelu *ius soli*, ker hočejo svoj narod pomnoževati s priseljenci. Tudi države s kolonijami ne bodo nikdar opustile načela *ius soli*, prav tako kakor države z bogatim, zdravim lastnim naraščanjem ne bodo zapustile *ius sanguinis*, ako so ohranile za vest rasne skupnosti in ponos na lastno kulturo. Kjer je upravičena skrb, da se tujci naseljujejo zgolj iz materijalističnih nagibov, da avtohtoni narod izkoriščajo v sebične namene ter ga napravijo odvisnega od tujega elementa, tam bodo upravičeno zagovarjali čisti princip: *ius sanguinis*.

Tudi pri nas so skušali braniti stališče, da ekskluzivna politika glede državljanstva ne odgovarja pravim interesom države, temveč bi se moralo širokogrudno uzakoniti originalno pridobivanje državljanstva z naselitvijo, oziroma z rojstvom na teritoriju (*ius soli*). Kdor pravilno ocenjuje naše prilike, bo moral priznati, da ni nobenega razloga za to, da bi se že de lege originarno pridobivalo državljanstvo po principu *ius soli*, ker bi se država s tem odrekla diskrecionarni pravici, da sama v takih primerih presodi, ali je nadomestilo za pripadnost k državi vsled porekla podano z asimilacijo, to je s pripadanjem k državi po prepričanju in mišljenju.

Za slovanske države po vsem razloženem ne bo težko, da se odločijo za *ius sanguinis*. One so v srečnem položaju, da v tem pogledu lahko zastopajo eno in isto stališče, ker prav glede obeh navedenih načel originarnega pridobivanja državljanstva ne bo mogoče priti nikdar do kompromisne formule, ki bi odgovarjala nasprotujočim interesom ostalih držav, in ne odstraniti glavnih ovir za širše izednačenje zakonodaje o državljanstvu.

V zvezi z originarnim načelom je treba obravnavati vprašanje, kako naj se določi državljanstvo otrok neznanih staršev, ali staršev, katerih državljanstvo ostane neznano. Za ta slučaj seveda ne preostaja nič drugega, kakor da se državljanstvo določi *iure soli*. Ako osvajamo načelo *ius sanguinis*, je razumljivo, da ga moremo uporabljati samo tam, kjer je to mogoče in da mora nastopati subsidijarno *ius soli*, ako *ius sanguinis* ne prinaša rezultata. V tem vprašanju je že danes v vseh slovanskih državah zakonodaja v glavnem enaka. Haška konferenca (l. 1920.) je storila v tem pogledu sledeči sklep: »Člen 14. *Otrok nepoznanih staršev ima državljanstvo države, kjer je rojen. Če se ugotovi poreklo otroka, se določi njegovo državljanstvo po pravilih, uporabnih v primerih, kjer je poreklo znano.*

Otrok, ki je najden, se smatra do protivnega dokaza za rojenega na ozemlju države, kjer je bil najden.»

Brez škode za nacionalne interese bi se mogla v prilog principa *ius soli* ter v interesu preprečevanja dvojnega državljanstva sprejeti določba o odpovedi državljanstva po pokolenju za onega, ki je kot mladoleten prejel državljanstvo *iure soli*. Jugoslovanski zakon o državljanstvu ima tako določbo: *Državljeni kraljevine po pokolenju (rojstvu ali pozakonitvi) imajo pravico izjaviti v treh letih po dovršenem 21. letu življenja, da se odpovedujejo državljanstvu kraljevine, če so rojeni v inozemstvu in če tam stalno stanujejo ter dokažejo, da jih smatra tuja država, v kateri so se rodili, po svojih zakonih za svoje državljane.*» (§ 31., glej korelat § 39. v pogl. II B 2. c).

Na osnovi navedenega prihajamo glede enega najvažnejših vprašanj o originarnem pridobivanju državljanstva do sledečega zaključka:

ad 4. Originarni način pridobivanja državljanstva naj bo *iure sanguinis*.

Dete nepoznanih roditeljev ali roditeljev, katerih državljanstvo ostanene znano, se smatra do protivnega dokaza za državljana države, v kateri je rojeno ali najdeno.

Priporoča se respektiranje načela *ius soli* z uzakonitvijo pravice odpovedi državljanstva po pokolenju ob polnoletnosti za onega, ki je rojen in stalno naseljen v inozemstvu ter je postal *iure solidi* državljan rojstne zemlje.

ad 4. Originární způsob získávání státního příslušenství nechť jest *iure sanguinis*.

Dítě neznámých rodičů nebo rodičů, jejichž státní příslušenství zůstane neznámo, považuje se až do zjištění protidůkazu za příslušníka státu, v němž bylo narozeno nebo nalezeno.

Doporučuje se respektování zásady *ius soli* s uzákoněním práva výpovědi státního příslušenství podle původu (pokolení) při plnoletosti pro toho, kdo je narozen a stále usazen v cizině a stal se *iure solidi* státním příslušníkem rodné země.

ad 4. Głównym sposobem uzyskania obywatelstwa niech będzie *ius sanguinis*.

Dziecię nieznaných rodziców albo rod-

Po vsej tradiciji prihaja v poštev edino *ius sanguinis*. Države, ki imajo slabo populacijo, se nagibajo načelu *ius soli*, ker hočejo svoj narod pomnoževati s priseljenci. Tudi države s kolonijami ne bodo nikdar opustile načela *ius soli*, prav tako kakor države z bogatim, zdravim lastnim naraščajem ne bodo zapustile *ius sanguinis*, ako so ohranile zaveštv rasne skupnosti in ponos na lastno kulturo. Kjer je upravičena skrb, da se tujci naseljujejo zgolj iz materijalističnih nagibov, da avtohtoni narod izkoriščajo v sebične namene ter ga napravijo odvisnega od tujega elementa, tam bodo upravičeno zagovarjali čisti princip: *ius sanguinis*.

Tudi pri nas so skušali braniti stališče, da ekskluzivna politika glede državljanstva ne odgovarja pravim interesom države, temveč bi se moralo širokogrudno uzakoniti originalno pridobivanje državljanstva z naselitvijo, oziroma z rojstvom na teritoriju (*ius soli*). Kdor pravilno ocenjuje naše prilike, bo moral priznati, da ni nobenega razloga za to, da bi se že de lege originarno pridobivalo državljanstvo po principu *ius soli*, ker bi se država s tem odrekla diskrecionarni pravici, da sama v takih primerih presodi, ali je nadomestilo za pripadnost k državi vsled porekla podano z asimilacijo, to je s pripadanjem k državi po prepričanju in mišljenju.

Za slovanske države po vsem razloženem ne bo težko, da se odločijo za *ius sanguinis*. One so v srečnem položaju, da v tem pogledu lahko zastopajo eno in isto stališče, ker prav glede obeh navedenih načel originarnega pridobivanja državljanstva ne bo mogoče priti nikdar do kompromisne formule, ki bi odgovarjala nasprotujočim interesom ostalih držav, in ne odstraniti glavnih ovir za širše izednačenje zakonodaje o državljanstvu.

V zvezi z originarnim načelom je treba obravnavati vprašanje, kako naj se določi državljanstvo otrok neznanih staršev, ali staršev, katerih državljanstvo ostane neznano. Za ta slučaj seveda ne preostaja nič drugega, kakor da se državljanstvo določi *iure soli*. Ako osvajamo načelo *ius sanguinis*, je razumljivo, da ga moremo uporabljati samo tam, kjer je to mogoče in da mora nastopati subsidijarno *ius soli*, ako *ius sanguinis* ne prinaša rezultata. V tem vprašanju je že danes v vseh slovanskih državah zakonodaja v glavnem enaka. Haška konferenca (l. 1920.) je storila v tem pogledu sledeči sklep: »Člen 14. *Otrok nepoznanih staršev ima državljanstvo države, kjer je rojen. Če se ugotovi poreklo otroka, se določi njegovo državljanstvo po pravilih, uporabnih v primerih, kjer je poreklo znano.*

Otrok, ki je najden, se smatra do protivnega dokaza za rojenega na ozemlju države, kjer je bil najden.»

Brez škode za nacionalne interese bi se mogla v prilog principa *ius soli* ter v interesu preprečevanja dvojnega državljanstva sprejeti določba o odpovedi državljanstva po pokolenju za onega, ki je kot mladoleten prejel državljanstvo *iure soli*. Jugoslovanski zakon o državljanstvu ima tako določbo: *Državljeni kraljevine po pokolenju (rojstvu ali pozakonitvi) imajo pravico izjaviti v treh letih po dovršenem 21. letu življenja, da se odpovedujejo državljanstvu kraljevine, če so rojeni v inozemstvu in če tam stalno stanujejo ter dokažejo, da jih smatra tuja država, v kateri so se rodili, po svojih zakonih za svoje državljane.»* (§ 31., glej korelat § 39. v pogl. II B 2. c).

Na osnovi navedenega prihajamo glede enega najvažnejših vprašanj o originarnem pridobivanju državljanstva do sledečega zaključka:

ad 4. Originarni način pridobivanja državljanstva naj bo *iure sanguinis*.

Dete nepoznanih roditeljev ali roditeljev, katerih državljanstvo ostanene znano, se smatra do protivnega dokaza za državljana države, v kateri je rojeno ali najdeno.

Priporoča se respektiranje načela *ius soli* z uzakonitvijo pravice odpovedi državljanstva po pokolenju ob polnoletnosti za onega, ki je rojen in stalno naseljen v inozemstvu ter je postal *iure soli* državljan rojstne zemlje.

ad 4. Originární způsob získávání státního příslušenství nechť jest *iure sanguinis*.

Dítě neznámých rodičů nebo rodičů, jejichž státní příslušenství zůstane neznámo, považuje se až do zjištění protidůkazu za příslušníka státu, v němž bylo narozeno nebo nalezeno.

Doporučuje se respektování zásady *ius soli* s uzákoněním práva výpovědi státního příslušenství podle původu (pokolení) při plnoletosti pro toho, kdo je narozen a stále usazen v cizině a stal se *iure soli* státním příslušníkem rodné země.

ad 4. Głównym sposobem uzyskania obywatelstwa niech będzie *ius sanguinis*.

Dziecię nieznaných rodziców albo rod-

ziców, których przynależność państwowa pozostanie nieznana, uważa się do zgłoszenia przeciwnego dowodu za obywatela państwa, w którym się urodziło albo na którego terytorium było znalezionem.

Poleca się respektowanie prawidła iuris soli przez uzakonnienie prawa odrzeczenia się z pełnoletnością obywatelstwa uzyskanego przez pokolenie dla tego, kto był urodzonym i stale mieszka zagranicą a już iure soli uzyskał obywatelstwo ziemi urodzenia.

5. Načelo rodbinske unitarnosti. Ako smatramo rodbino za najmanjšo osnovno edinico, ki se pojavlja kot skupina z istimi interesi, ki je po svojem notranjem patrijarhalicnem ustroju povezana, nastopa s svojim predstavnikom in je končno po krvni vezi določena za skupno življenje ter skladno uveljavljenje svojih interesov zaradi zavarovanja življenjske eksistence, mora država s tako ustanovo računati ter jo uvaževati kolikor bi mogla služiti višjim organizacijskim edinicam ter končno državni celokupnosti.

Država ima eminenten interes na familiji kot praktični organizacijski enoti, ker se poenostavlja upravno poslovanje, če se uprava more poslužiti po rodbinski vezi trdno sklenjene skupine ter ima v rodbini bazo ne le za svojo nadaljnjo izgraditev državljske organizacije, temveč tudi za uveljavljenje njenih državno-vzgojnih in narodno-političnih stremljenj. Zato je država zelo interesirana na tem, da je ta familija v odnošaju do države enotna. Samo tako se morejo harmonično razvijati državljske etične dobrine in vzgajati že v rodbini smisel za državljsko skupnost ter z ljubeznijo do rodbinskega doma ljubav do ožje in širše domovine. S tega stališča si mora država želeti rodbino enotno z ozirom na njeno opredelitev proti državi. Preprečevati mora, da bi se rodbinska unitarnost v tem pogledu rušila tako, da bi posamezni člani iste rodbine: oče, mati, otroci imeli različno državljanstvo. Mislim, da je ta interes danes še tako jak, da ga ne bodo zlahka premočila niti razna druga vabljava načela, niti kaki navidezno opravičeni pokreti. Načelno morajo starši, in to mož kakor žena ter njihovi mladoletni otroci, imeti iste čustvene odnošaje do države ter posvečati skupno življenje isti domovini. Stremljenje, ki gre za tem, da se žena emancipira ter vodi svoj lastni od moža neodvisni staležno-pravni režim, postaja

sicer vedno jačji teoretični postulat, a držav ne more in ne sme zajeti tako, da bi izgubile orientacijo ter ne bi pravilno ocenile vseh konsekvenc, ki bi nastale pri praktičnem uveljavljanju neumerjenih zahtev. Ne smemo si pa na drugi strani prikrivati dejstva, da ne bi bilo prav, če bi se trmasto držali izvestnih principov in bi bili gluhi in slepi za potrebe, ki jih prinaša življenje. Načela uvažujemo zaradi reda in sistema; morajo pa dopuščati toliko natezanje, da ostanejo praktično uporabljiva ter življenjskim potrebam odgovarjajoča. Tudi načelo rodbinske unitarnosti naj ne izključuje možnosti, da pridemo glede državljanstva žene do take rešitve, ki odgovarja modernim potrebam življenja. Ako omogočimo ženi, preden stopi v zakon (brak), da si pridrži svoje državljanstvo (eventualno samo ono po pokolenju), smo v glavnem zadostili njeni upravičeni težnji, obenem pa vsaj v splošnem ohranili načelo rodbinske unitarnosti.

Rodbinska unitarnost pa bo varovana le takrat, če razen žene tudi otroci, dokler ne postanejo polnoletni ter se pravno ne izločijo iz familije, ohranijo državljanstvo staršev ter mu sledijo ob eventualnih spremembah. V tem pogledu tudi danes ni bistvenih razlik v zakonodaji slovanskih držav, ki respektirajo enotnost rodbine. V kolikor bolgarska zakonodaja diferira, ne vidimo resnih težkoč, da se uveljavi v tem pogledu popolna enotnost.

ad 5. Pri izgubi in pridobivanju državljanstva se smatra rodbina: mož, žena in otroci do 21. leta kot enota, da bi ohranili vsi člani rodbine isto državljanstvo.

Volja žene, da si ohrani svoje državljanstvo, se upošteva, ako je izražena pred ustanovitvijo rodbinske edinice, t. j. pred poroko.

ad 5. Při ztrátě a získávání státního příslušenství považuje se rodina: muž, žena a děti do 21. roku jako celek, aby si zachovali všichni členové rodiny totéž státní příslušenství.

Vůle ženy, aby si zachovala své státní příslušenství, přijde v úvahu, když byla vyjádřena před uzavřením rodinného svazku, t. j. před sňatkem.

ad 5. Na wypadek zguby albo uzyskania obywatelstwa uważa się rodzina: mąż, żona i dzieci do 21. roku jako jednostka i to w tym celu, by wszyscy członkowie rodziny zachowali to samo obywatelstwo.

Wola żony, że chce zachować swoje obywatelstwo respektuje się tylko wtedy, jeśli była wyrażoną przed ustanowieniem wspólności rodzinnej t. j. przed zawarciem związku małżeńskiego.

6. Načelo samoodločbe z ozirom na narodnost. V mednarodnem pravu je načelo samoodločbe z ozirom na narodnost ali, kakor bi ga mogli označiti, princip nacionalne suverenosti uzakonjen v mirovnih pogodbah, kjer se odraža v pravici opcije za lastno nacionalno državo. Gotovo imajo take določbe namen, da bi se ta princip spoštoval v zakonodajah zlasti onih držav, ki so po zgodovini svojega postanka ali sicer med seboj povezane. Pri slovanskih državah pa govore za ta princip še posebej interesi rasne skupnosti.

Sedaj priznana teorija zahteva z ozirom na načelo samoodločbe oziroma narodnosti, da je vsakdo svoboden glede izbiranja državljanstva ali vsaj docela neodvisen glede odločevanja, čigav državljan hoče biti. Priznati pa moramo, da utegne prehod iz državljanstva v državljanstvo brez vsakega ozira na dosedanjo državljansko zvezo v praksi neugodno vplivati na pravni red, ker onemogočuje evidenco državljanov in daje povod za zlorabe, ker se lahko poslužuje kdo tudi več državljanstev, in sicer tistega, ki mu bolj konvenira z ozirom na aktualen slučaj, n. pr. zakon (brak), odsluženje vojne obveznosti ali delovne dolžnosti, plačevanje gotovih davščin itd. Po drugi strani pa naša obzirnost ne more iti tako daleč, da bi ne smatrali države za edino poklicane, da nudi svojim rojakom možnost in tudi pravico, da se zedinijo v svoji nacionalni državi, ako to odgovarja njihovi svobodni volji in če to svojo svobodno voljo formalno izrazijo.

V enotnem zakonu o državljanstvu bi mogle slovanske države dati izraza upoštevanju načela nacionalne suverenosti na ta način, da bi se uzakonila pravica do naturalizacije vsakemu pripadniku nacije v svoji nacionalni državi.

V doslednem izvajanju tega načela bi bilo umestno določiti, da taka naturalizacija ni odvisna od pristanka nacionalno tuje domovinske države po formalnem odpustu iz državljanstva. Tudi bi mogli odpasti ostali pogoji, ki se morajo običajno izpolniti, da se dokaže perfektna asimilacija, kakor: prebivanje v državi skozi izvestno dobo, zagotovitev sprejema v domovinsko zvezo kake domače občine itd.

Pravica do državljanstva v lastni nacijonalni državi ima za logično posledico, da se nacijonalnemu pripadniku ne le ne more zabraniti vstop v državljanstvo, temveč tudi ne more odvzeti po pokolenju ali naturalizaciji pridobljenega državljanstva. V tem pogledu tudi sedaj veljavna zakonodaja bolgarske, češkoslovaške in poljske države nima določb o odvzemu državljanstva, ki bi ne bile povsem v skladu z gornjimi izvajanji. S stališča državne samoobrambe bi se pa dal kljub načelu nacijonalne suverenosti zagovarjati ob izvestnih pogojih tudi institut odvzema državljanstva. K predmetu se še povrnemo v poglavju o izgubi državljanstva.

Ko obravnavamo načelo nacijonalne suverenosti, se nudi prilika, da damo izraza rasni skupnosti in nacijonalni solidarnosti slovanskih držav. Pripadnost h kakemu slovanskemu plemenu bi se mogla že sama po sebi upoštevati pri oceni asimilacije. Zlasti rok bivanja, ki se zahteva zaradi perfektne asimilacije, bi se mogel v slovanskih državah za Slovane brez ozira na pleme, h kateremu pripadajo, skrajšati vsaj na polovico normalnega roka; tudi od zahteve znanja nacijonalnega jezika dotične države bi se moglo odstopiti, ako prošnjik obvlada vsaj en slovanski jezik. Formulirani zaključek:

ad 6. Vsakdo ima pravico na državljanstvo svoje nacijonalne države ter v pridobivanju svojega nacijonalnega državljanstva ne sme biti oviran. Nacijonalna pripadnost nadomešča dokaze o perfektni asimilaciji.

Slovanstvo po pokolenju in jeziku upravičuje v vseh slovanskih državah olajšave pri naturalizaciji zlasti glede dobe prebivanja in znanja jezika dotične države.

ad 6. Každý má právo na státní příslušenství svého státu a při získání svého národního příslušenství nesmí býti omežován.

Nacionální příslušnost nahrazuje důkazy o perfektní asimilaci.

Slovanství podle původu (pokolení) a jazyka opravňuje ve všech slovanských státech k úlevám při naturalisaci zvláště ohledně doby pobytu a znalosti jazyka dotyčného státu.

ad 6. Každy ma prawo do obywatelstwa swojego nacjonalnego państwa i nie smie się mu robić trudności przy staraniu się o

uzyskanie svojego nacionalnega obywatelstwa. Nacionalna przynależność zastępuje dowody o dokonanej asymilacji.

Słowiaństwo z pokolenia i języka uprawnia we wszystkich państwach słowiańskich do latwień przynaturalizacji zwłaszcza co tyczy czasu przebywania i poznania języka odnośnego państwa.

7. Dokaz o državljanstvu in evidenca državljanov.

Kot dokaz za državljanstvo naj bi služile posebne izkaznice o državljanstvu, ki bi se izdajale ob upoštevanju izvestnih formalnosti, da bi mogle služiti kot dokazne listine. Institucija izkaznice državljanstva je predvidena že v konvenciji rimske konference o državljanstvu od 6. aprila 1922. v čl. 2.: *»V odnosu med visokimi pogodbenimi strankami, to so: (Avstrija, Ogrska, Italija, Poljska, Rumunija, Jugoslavija in Češkoslovaška) se dokaže državljanstvo z izkaznico, ki jo izdaja oblastvo, katero za to določa zakonodaja vsake posamezne države, in ki jo vidira pristojno višje oblastvo te države. Izkaznica navaja zakonito podlago pridobitve izkazanega državljanstva. Vsaka od visokih pogodbe sklepajočih strank pa lahko v vseh slučajih, kjer se ji zdi potrebno, zahteva, da vsebino izkaznice potrdi centralno oblastvo države.«*

Jugoslovanski zakon o državljanstvu določa o tem v § 4.: *»Na zahtevo vsakega državljana kraljevine izda pristojno upravno oblastvo prve stopnje na podlagi predložene domovnice državljanško izkaznico.«* Kompetenca za izdajanje izkaznic o državljanstvu je pridržana političnemu oblastvu prve stopnje (nikdar občini, tudi če bi imela sicer kompetenco političnega oblastva). Odločilen je srez, v katerem leži domovinska občina. Izkaznica je vezana na domovinsko pripadnost (članstvo) v eni jugoslovanski občini.

V zvezi s tem vprašanjem je obravnavati zaradi unifikacije zakonodaje tudi vprašanje domovinstva, t. j. pripadnosti k domovinski občini.

Domovinstvo kot pripadnost k občini se uporablja za točnejšo teritorijalno opredelitev državljanov. Zato je v mnogih državah domovinstvo obligaten spremljevalec državljanstva, tako da mora na eni strani vsak državljan imeti tudi domovinsko pripadnost k eni občini, na drugi strani pa je državljanstvo pogoj za domovinsko pravico v kaki občini. S pridobitvijo ali izgubo državljanstva se pridobi in izgubi uno actu tudi domovinstvo. Iz te obvezne relacije

se je razvila praksa, da se državljanstvo dokazuje z domovinsko listino, oziroma, da se izkaznica o državljanstvu daje praviloma na osnovi domovinske listine.

Praktična vrednost in vsebina občinskega domovinstva postaja res vedno manjša, tako da se pojavljajo težnje, da se domovinstvo kot pravni institut vobče opusti. Nekatere države uporabljajo domovinstvo kot kriterij za določitev občine, ki naj nudi državljanom v slučaju siromaštva pomoč in sustentacijo, mnoge osigurajo državljanom v domovinski občini varnost pred policijskimi očuvalnimi ukrepi s temeljno odredbo, da se ne more nikdo pregnati iz domovinske občine, druge zopet vežejo na domovinstvo izvestne politične pravice, n. pr. pasivno volilno pravico za občinsko zastopstvo. Vsa ta vsebina domovinske pravice bi se končno tudi še dala pogrešati, ker bi se odnosna vprašanja mogla reševati na kak drugačen način, n. pr. z uporabo domicila ali rojstnega kraja kot nadomestila za domovinstvo.

Kljub temu govore važni argumenti za ohranitev domovinstva (občinskega članstva) kot pravnega instituta. Predvsem moramo imeti pred očmi etične momente. Kakor je državljanstvo pravna ustanova ne le praktičnega, temveč etičnega izvora, tako opira tudi domovinstvo svojo upravičenost v mnogem na moralne temelje, ki zaslužijo požno uvaževanje. Čim bolj privežemo državljana na edinico, v kateri je koncentriran njegov interes, tem bolj ga bomo moralno usposobili, da postane koristen član družbe. Za svoj dom, za svojo ožjo okolico se bo čutil mnogo bolj pripravljenega za žrtve, in šele potem, ko bo prehodil domačo šolo življenja, bo začel pridobivati na vrlinah, ki naj dičijo požrtvovalnega državljana.

Poleg etičnega momenta in uvodoma navedenih činjenic upravičujejo domovinstvo tudi mnogi čisto praktični razlogi. V današnji dobi je prebivalstvo zaradi vedno težjih borb za existenco prisiljeno, da se seli iz kraja v kraj in »gre s trebuhom za kruhom«. Fluktuacija prebivalstva postaja vedno jačja. S tem pa je obenem vedno bolj težavna evidenca državljanov, na kateri ima država zaradi izpolnjevanja državljanskih dolžnosti (vojaška obveznost, davki, osebno delo itd.) eminenten interes. Tu rabimo domovinsko občino, ki vodi evidenco državljanov ter potrebne zabeležbe (razvidnost kazni itd.). Niti občina bivališča, niti rojstna občina ne more služiti kot podlaga za evidenčno službo glede državljanov; občina bivališča je mnogo preveč labilna in često tudi izven države, ali pa je zaradi svoje stabilnosti nepraktična za osebe, ki do slučajnega kraja rojstva v toku časa izgubljajo skoro vse odnošaje in zveze ter postanejo

čisto nepoznane, ako jih je pozneje življenje navezalo na čisto drug kraj, kjer so postali domačini.

Zaradi tega mislim, da bi se mogel v slovanskih državah institut domovinstva z ozko naslonitvijo na državljanstvo koristno rabiti za evidenco prebivalstva ter olajšati pravno in gospodarsko občevanje med temi državami.

Prihajam do sledečega zaključka:

ad 7. Priznava se potreba enotnih predpisov o evidenci državljanov ter o dokazu državljanstva.

Evidenco državljanov naj vodi domovinska občina.

Za dokaz o državljanski pripadnosti naj se rabijo formalne izkaznice o državljanstvu, katere naj izdajajo državna upravna oblastva prve stopnje ob navedbi domovinske občine.

Kompetenca, odločati o naturalizaciji, pripada upravnim oblastvom.

ad 7. Uznává se potřeba jednotných předpisů o evidenci státních příslušníků a o důkazu státního příslušenství.

Evidenci státních příslušníků nechť řídí domovská obec.

Za důkaz o státní příslušnosti nechť slouží formální průkazky o státním příslušenství, jež mají vydávati státní správní úřady prvního stupně s uvedením domovské obce.

Kompetence rozhodování o naturalisaci připadá správním úřadům.

ad 7. Uznaje się potrzeba do jednakowych przepisów dla ewidencji obywateli i dla udowodnienia obywatelstwa.

Ewidencję obywateli niech prowadzi gmina przynależności.

Jako dowód o przynależności państwowej niech służą formalne legitymacje obywatelskie, które niech wystawiają państwowe urzędy polityczne pierwszej instancji na podstawie oświadczenia gminy przynależności.

Kompetencya do rozstrzygnięcia o naturalizacji przypada urzędowi politycznym.

II. Pridobitev državljanstva.

A. Pridobitev državljanstva de lege. Tu imamo v mislih naturalno pridobivanje državljanstva, ki ne predpostavlja nobenega akta volje od strani prizadetega ter nastopi tako rekoč avtomatično.

1. Sem spada v prvem redu pridobivanje državljanstva s pokolenjem. Po pokolenju se dobi državljanstvo na osnovi krvne zveze z roditeljem brez ozira na kraj rojstva. Podrobnosti so obravnavane že v I. poglavju pod točko 4., kjer smo v zaključku sprejeli osnovno načelo *ius sanguinis*. Pokolenje nudi pravni naslov za pridedovanje državljanstva, in sicer:

a) rojstvo v zakonu (braku) — od očeta, izven zakona (braka) pa — od matere, in b) legitimacija, oziroma priznanje očetovstva — od očeta.

2. Rojstvo na ozemlju (*ius soli*) služi kot osnova za originarno pridobivanje državljanstva le subsidiarno, ako pripadnost k rojstni državi *iure sanguinis* ne prihaja v poštev. V tem pogledu smo zavzeli stališče že pri obravnavanju splošnih načel *ius sanguinis* in *ius soli* (I. 4.).

Pri tej priliki je treba rešiti še vprašanje, ali naj tudi adopcija kot surogat za pokolenje vpliva na državljanstvo. Izmed slovanskih držav priznava edino Poljska adopciji vpliv na državljanstvo, in to, ako je adoptiraneec mlajši od 18 let. Posebni razlogi za to niso znani. Gotovo je, da je Poljska v tem pogledu skoro osamljena ne le v Evropi, temveč v obče, ker izvzemši Estonko, Latvijo in Kitajsko, ne poznam še drugih držav, ki bi dopuščale, da se po adopciji menja državljanstvo. Nočem se lotiti ocene, ali in v koliko je v obče institut adopcije upravičen in se mora uvaževati, ako ga srečavamo v materiji mednarodnega prava, smemo pa smatrati za nesporno, da adopcije ni upoštevati pri državljanstvu. Ako bi se po adopciji izgubivalo in pridobivalo državljanstvo, bi mogla postati naturalizacija v obliki podelitve državljanstva z diskrecionarnim aktom mnogokrat iluzorna, ki bi se ji bilo mogoče izogniti z adopcijo. V tem primeru bi imeli nebroj slučajev fingiranih adopcij; saj bi jim bil glavni cilj pridobitev državljanstva. Z omejitvijo starosti adoptirancev je sicer krog špekulantov bistveno omejen, vendar ne povsem izključen, ker je prav doba okoli 18. leta zapeljiva, da si kdo zaradi špekulacije poišče pripadnost h kaki drugi državi, ki ne pozna vojne obveze ali drugih državljanskih obveznosti, ki se pojavljajo, kadar postanejo državljani polnoletni ali sposobni za delo. Adopcija z vplivom na državljanstvo bi tudi

okrnila načelo familijarne unitarnosti in s tem zvezano temeljno določbo, da mladoletniki samostojno ne menjavajo državljanstva. Mislimo, da v tem vprašanju ne bo težko priti do soglasne norme: **a d o p c i j a n i m a v p l i v a n a d r ž a v l j a n s t v o .**

3. Nadaljnja možnost avtomatične pridobitve državljanstva je o m o ž i t e v . Že pri obravnavanju občega načela rodbinske unitarnosti smo zavzeli stališče, da naj žena z omožitvijo dobi državljanstvo moža, ako še nima njegovega državljanstva. Obenem pa naj ugasne njeno prejšnje državljanstvo, da ne bo imela dvojnega državljanstva.

Pri tej priliki je treba zavzeti načelno stališče glede žene v vprašanju državljanstva. Nastane vprašanje, ali naj žena samostalno dobiva in izgublja državljanstvo? Ko smo glede načela rodbinske unitarnosti (I. 5.) prišli do zaključka, da naj nosi žena praviloma državljanstvo moža, smo dopustili izjemo za slučaj, da si je žena pred omožitvijo pridržala državljanstvo po pokolenju. Ta princip osvaja jugoslovanski zakon o državljanstvu: »Če se omoži tuja državljanica z državljanom kraljevine, pridobi državljanstvo kraljevine, razen če si je pridržala z izjavo pred omožitvijo državljanstvo po pokolenju, ako določajo to zakoni njene domovine.« (§ 10.) S tem pa še ni rešeno vprašanje, ali lahko omožena žena po omožitvi samostalno po svoji volji spreminja državljanstvo. Ni dvoma, da bi to zelo motilo rodbinsko unitarnost. Slovanske države (razen Rusije) v svojih zakonih ne priznavajo omoženi ženi prava samostalnega spreminjanja državljanstva. Tudi ako v zakonih o tem ni izrečnih določb, izhaja že iz samega sistema državljankega prava praksa, ki ne dopušča, da bi mogla omožena žena za sebe posebej prositi za državljanstvo ali pa dobiti odpust iz dosedanjega državljanstva. Še eno vprašanje prihaja v tej zvezi v poštev: ali žena glede pridobitve, oziroma izgube državljanstva sledi avtomatično možu, ako je za časa zakona (braka) po naturalizaciji dobil drugo državljanstvo. Češkoslovaška, jugoslovanska in poljska zakonodaja je to vprašanje rešila pozitivno, v Bolgariji pa sprememba državljanstva moža ne vpliva avtomatično na državljanški stalež žene, temveč se mora le ta posebej naturalizirati. Tako stališče ne kaže posebne doslednosti, ako velja sicer določba, da dobi žena z omožitvijo avtomatično moževo državljanstvo, vendar se da zagovarjati, ako imamo pred očmi respektiranje proste volje žene, ki pred ženitvijo ne more vedeti, ali bo eventualno z naturalizacijo moža pridobljeno državljanstvo odgovarjalo tudi njeni volji. V resnici more žena z avtomatičnim nasledstvom državljanstva

dobiti državljanstvo proti svoji lastni volji, kar gotovo ne more biti zaželeno in v skladu z moderno državljanstvo politiko.

Jugoslovanska država je tako stanje vsaj deloma korigirala z institutom pridržanja državljanstva po ženi pred poroko. Tako pridržano državljanstvo se respektira tudi za slučaj, da mož v zakonu (braku) z naturalizacijo spremeni državljanstvo. Dalje je določeno, da se izguba državljanstva zaradi naturalizacije moža nanaša na ženo (in otroke) samo tedaj, če je tudi žena pridobila novo moževo državljanstvo; v nasprotnem primeru pa obdrži državljanstvo kraljevine, dokler se stalno ne preseli iz kraljevine. Ako se hoče uvaževati načelo, da se nikdo ne sme proti svoji volji naturalizirati, in bi to načelo uveljavili tudi glede zakonske žene, tedaj bi enotni zakon o državljanstvu moral imeti določbo, da zakonska žena ne sledi avtomatično v naturalizaciji možu, pač pa ima pravico zahtevati naturalizacijo tudi za sebe. S stališča države bi obstojali proti taki določbi samo oni pomisleki, ki govore v prilog načela rodbinske unitarnosti. Po našem mišljenju je treba zaradi principa varovati rodbinsko unitarnost. Razlogi za to so vsekakor jačji kakor oni, ki govore za respektiranje samoodločevanja žene glede državljanstva. Prepričan sem, da našim potrebam povsem odgovarja in zadošča, ako ustvarimo zgolj zakonito možnost samoodločevanja žene glede svojega državljanstva, dočim ni treba komplicirati pravila, ki se že iz praktičnih razlogov mora naslanjati na načelo rodbinske unitarnosti. Dosedanja praksa v Jugoslaviji je pokazala, da je pridržanje državljanstva za ženo koristna ustanova, četudi so primeri uporabe tega instituta sorazmerno redki. S tem hočemo podkrepiti mnenje, da zaradi investnih novodobnih gesel in stremljenj ne kaže postavljati na glavo običih ustaljenih pravil, temveč da je treba ta pravila bolj elastično formulirati, da morejo zadostiti nastalim novim potrebam. Kako naj žena sledi v državljanstem staležu možu, se da po našem mnenju izraziti z naslednjim, potrebam odgovarjajočim pravilom:

Žena sledi glede pridobitve in izgube državljanstva možu, razen ako si je pred oživitvijo s formalno izjavo pridržala svoje državljanstvo, ali pa izrazila pridržek, da v slučaju naturalizacije ne želi, avtomatično slediti možu. Žena, ki je to storila, naj ima pravico, da dobi na osnovi posebne izjave moževo državljanstvo, brez te pa ohrani svoje prejšnje državljanstvo.

4. Pridobitev državljanstva de lege je mogoča že s sprejemom v državno ali vojno službo. Tako pridobitev pozna zakonodaja Bolgarske, ki pa dopušča tudi pridržanje starega državljanstva. Ta pridobitev državljanstva ne odgovarja več novejšim temeljnim določbam glede državne službe, ki stavljajo državljansko pripadnost za pogoj, pri naturaliziranih državljanih pa zahtevajo še izvestno dobo trajanja naturalizacije. Praktično nima nobenega pomena, ako bi se takemu titulusu priznavalo avtomatično dejstvo. Saj je mnogokrat primerneje, da kak inozemec ne dobi državljanstva, četudi bi bil v službi dotične države. Kjer bi bila naturalizacija v interesu države, se more predvideti izjema. Jugoslovanski zakon o državljanstvu ima o tem sledečo določbo: »Po izredni poti morejo pridobiti državljanstvo tudi pred desetletnim rokom brez odpusta iz tujega državljanstva, ako izpolnjujejo ostale pogoje § 12. (splošni pogoji za naturalizacijo): 1. tuji državljani, ki dobe javno službo profesorja na univerzi kraljevine; 2. osebe, katerih sprejem v državljanstvo zahtevajo državni interesi; 3. osebe, ki imajo zasluge za kraljevino Jugoslavijo. (§ 14.) Taka določba nudi dovolj možnosti, da se izvrši naturalizacija oseb, katere želi država imeti v državni službi, obenem pa dopušča možnost, da sprejme država v službo tudi take osebe, ki ne bi hotele postati s tem državljani, ali take, ki jih tudi država ne bi želela imeti za svoje pripadnike.

V tem vprašanju se ne bo težko zediniti na normo: Sama državna služba nima za dejstvo avtomatične pridobitve državljanstva.

5. Končno je treba obravnavati še naselitev kot titulus za avtomatično pridobivanje državljanstva. V slovanskih državah sedanja zakonodaja take pridobitve državljanstva ne pozna. Tudi ni posebnega razloga, da bi država, ki usvaja sicer čisto načelo *ius sanguinis*, že sami naselitvi pripisovala učinek pridobitve državljanstva.

Priznati pa moramo upravičenost težnje, da trajna naselitev v kaki državi olajša pridobitev državljanstva v tej državi, ker je vendar najprirodneje, da ljudje, ki žele trajno bivati v kaki državi, dobe tudi vse državljanske pravice in dolžnosti. Jugoslovanski zakon o državljanstvu rešuje to vprašanje s sledečo določbo: »Osebe, ki imajo pogoje iz § 12., točka 1.—7. (splošni pogoji za naturalizacijo) ter stanujejo v trenutku, ko vložijo prošnjo, najmanj 30 let nepretrgoma na ozemlju kraljevine Jugoslavije, ne da bi izpolnjevale v poslednjih 10 letih nikakršne obveze proti dosedanji domovini, imajo pravico pridobiti državljanstvo

po redni poti.« (§ 13.) Po tej določbi se sicer ne pridobi državljanstvo že de lege, ali se vendar priposestvuje pravica na državljanstvo, ki je uzakonjena, vsled česar odločitev ni več podvržena svobodnemu presojevanju pristojnega oblastva, temveč se državljanstvo mora priznati, ako so pogoji izpolnjeni. Tej določbi odgovarja na drugi strani določba § 28., po kateri se analogno izgubi državljanstvo s 30letno odsotnostjo, oziroma z neizpolnjevanjem obveznosti proti domovini. Upravičenost obeh določb se vidi zlasti, ako imamo pred očmi izgubo državljanstva vsled 30letne odsotnosti. Ne gre, da bi kdo svoja najkrepkejša leta posvetil tujini ter v njej pustil svoje najboljše duševne in telesne moči, na domovino se pa spomnil šele takrat, kadar mu že moči pojemajo ter postaja potreben pomoči in podpore. Določba o izgubi državljanstva zaradi mnogoletne odsotnosti more ustvarjati apolite, ako se ne uvede na drugi strani pravica do naturalizacije zaradi mnogoletnega bivanja v državi. — Zato je uzakonitev pravice do državljanstva v slučaju najmanj 30letnega nepretrganega bivanja s stališča mednarodnega prava umestna, ker tako dolgo bivanje na eni strani nadomešča asimilacijo, na drugi strani pa tudi državi nalaga dolžnost, da ugotovi željo po naturalizaciji ter potrdi faktične domovinske odnošaje do države bivališča tudi iz formalnopravne strani.

Predlagamo normo v stilizaciji teksta § 13. jugoslovanskega zakona o državljanstvu.

B. Pridobitev državljanstva po naturalizaciji.

1. Naturalizacija je podelitev državljanstva z administrativnim ali sodnim aktom, ako so izpolnjeni izvestni pogoji:

a) Podelitev državljanstva se izvrši izključno na prošnjo, ker se nikomur ne more državljanstvo vsiliti. Prošnjo more vložiti le oseba, sposobna za pravne posle. Polnoletnost je že danes v prizadetih državah enotno določena z 21. letom. Treba je le še izrečno konstatirati, da mladoletniki ne morejo biti samostalno naturalizirani (unitarnost rodbine!).

b) Med pogoji, ki se zahtevajo za naturalizacijo, je najvažnejši preizkusna doba prebivanja v dotični državi. V tej dobi se naj izvrši asimilacija. Državljanstva pripadnost naj se ne pridobi po spekulativnih momentih ter iz čisto praktičnih motivov. Med državo in naturaliziranim državljanom morajo biti odnošaji, ki naj nadomeščajo

to, kar se podeduje iure sanguinis. Reflektant na državljanstvo mora imeti čas, da prouči državo in njeno ureditev, mora spoznavati njene prilike, razumevati njene interese. Odnosaji morajo sloneti na etični in ne na zgolj praktični osnovi. Normalen rok nepretrganega bivanja v državi je danes v Bolgariji 10 let, v Češkoslovaški 5 do 10 let, v Jugoslaviji 10 let in v Poljski 10 let. Na osnovi teh ugotovitev se ni težko zediniti na desetletni rok nepretrganega bivanja.

c) Nekaterе države zahtevajo med pogoji za naturalizacijo predložitve odpustnice iz državljanstva. Kakor že prej omenjeno, je smoter take odredbe, da se prepreči dvojno državljanstvo po naturalizaciji. Da se oddolžimo težnji mednarodnega prava, ki želi omejiti polipolitizem, je predlagan v I. poglavju pod točko 2. zaključek, da sprejememo institut odpusta iz državljanstva kot pogoj za naturalizacijo. Izjema naj velja le z ozirom na usvojeno načelo naciionalne suverenosti, po katerem imajo konacijonali pravico, da se ujedinijo v svoji naciionalni državi ter zato ne rabijo privolitve po odpustnici iz dosedanjega državljanstva. Da se ne moti evidenca državljanov, naj se taki primeri naturalizacije dotični državi zaradi brisanja priobčijo.

d) Ako se prevzame institut domovinstva v enoten zakon o državljanstvu, bi bilo še omeniti, da more biti tudi zagotovilo sprejema v domovinsko zvezo pogoj za naturalizacijo; s takim zagotovitlom je obenem od občin podkrepljen dokaz o perfektni asimilaciji. Tudi znanje jezika more biti iz istega razloga pogoj za naturalizacijo. Kakor že povedano, bi znanje kateregakoli slovanskega jezika moglo zadostovati v vsaki slovanski državi za sodokaz asimilaciji. Namestu zahtevanega znanja jezika bi bila bolj primerna splošnejša formula, ki bi odločujoče oblastvo navajala, da preizkusi perfektnost asimilacije. Zato naj se stavi kot pogoj za naturalizacijo namestu jezikovnega znanja dokaz o asimilaciji, ki vsebuje poleg znanja državnega jezika še celo vrsto drugih činjenic, ki so važne za presojo vrednosti kandidata. Za konacijonale morejo seveda odpasti vsi oni pogoji, ki se predpisujejo zaradi dokaza asimilacije (n. pr. bivanje, domovinska pristojnost, event. znanje jezika, formalen dokaz o asimilaciji).

e) Ker žele države le take osebe sprejemati v svojo zvezo, ki so dobrega vedenja in imajo urejeno življenjsko eksistenco, se stavlja tudi v tem pogledu izvestne zahteve. Taki pogoji pa niso tako bistveni, da bi prihajali v poštev za našo namero.

2. Že prej smo navedli primere, ki opravičujejo *olajšave za naturalizacijo*. Predvsem je treba omeniti slučaje, v katerih se komu prizna pravica do naturalizacije.

a) Sem spada že prej (pod I. 6) ugotovljena norma, da imej vsakdo pravico do državljanstva svoje nacionalne države. Zato naj ima Srb, Hrvat, Slovenec pravico do jugoslovanskega državljanstva, Čeh in Slovak pravico do češko-slovaškega državljanstva, Bolgar pravico do bolgarskega državljanstva in Poljak pravico do državljanstva poljske države.

b) Dalje smo predlagali, da naj 30letno nepretrgano prebivanje v eni državi ustvari pravico do naturalizacije v tej državi.

c) Jugoslovanska zakonodaja predvideva pravico do državljanstva tudi s sledečo določbo:

»Osebe, ki so izgubile državljanstvo kraljevine s tem, da so sledile očetu (nezakonsko mater?) v pridobitvi tujega državljanstva z naturalizacijo, imajo pravico, ga pridobiti iznova z izjavo, podano v enem letu po dovršenem 21. letu življenja, če se stalno naselijo na ozemlju kraljevine.« (§ 39.) Pridobitev državljanstva nastane že s samo izjavo, tako, da bi mogli ta primer uvrstiti tudi v vrsto slučajev pridobivanja državljanstva de lege, zlasti, ker tu prav za prav ne gre za naturalizacijo, temveč za zopetno poživitev ugaslega državljanstva. Slično določbo ima tudi bolgarska zakonodaja.

d) Dalje določa bolgarski zakon, da ima vsaka oseba pravico do bolgarskega državljanstva, ako je rojena v Bolgariji (*ius soli*), četudi tam ne stanuje, a pred koncem 21. leta izjavi, da se hoče stalno nastaniti v Bolgariji ter se v teku enega leta res tam naseli. Ta določba zasleduje tendenco, da se podpre povratek emigrirancev, ko postane aktualna vojna, oziroma civilna delovna obveznost.

e) Jugoslovanski zakon pozna končno še en slučaj pravice do državljanstva: »Bivša državljanka kraljevine, ki je zaradi omožitve s tujim državljanom izgubila državljanstvo kraljevine, ima pravico, kadar obstoji izvršna sodba (odločba) o razvezi ali ločitvi zakona, ali če ostane vdova, iznova pridobiti državljanstvo kraljevine, ako se stalno naseli na ozemlju in ako to zahteva.« (§ 40.) Navedeni primer priznava razvedeni in ločeni ženi pravico samostalnega pridobivanja državljanstva, kar sicer za omoženo ženo ne velja. Slično odredbo nahajamo tudi v poljskem zakonu z razliko, da tudi v tem slučaju poživijo staro državljanstvo bivše poljske državljanke po tem, ko je zakon prenehal, če se je naselila na Poljskem in poda izjavo pred upravnim

oblastvom svojega bivališča. Tudi bolgarska in češkoslovaška zakonodaja poznata v takem primeru olajšave za zopetno pridobitev državljanstva. V tem pogledu ne bo težko priti do enotne formule, ki bi se naj kombinirala iz poljskega (§ 10.) in jugoslovanskega (§ 40.) zakonskega teksta, tako, da že sama izjava ločene ali razvedene žene, oziroma vdove poživi izgubljeno državljanstvo.

Ako se sprejme gori pod a) navedeno načelo, bodo slučajji pod c) v praksi le redko prihajali v poštev, ker prvo načelo že samo zajema najširši krog, katerim je upravičeno nuditi pravico do naturalizacije.

Ali se naj da pravica do zopetne pridobitve državljanstva osebam, ki so svoje državljanstvo izgubile zaradi mnogoletne odsotnosti, zlasti ako drugega državljanstva niso pridobile, o tem so mnenja lahko deljena. Ako hočemo služiti omejitvi brezdomovinstva, bi bila taka norma priločljiva, vendar bi potem izgubila svojo bistveno vsebino rezona, ki opravičuje izgubo državljanstva zaradi odsotnosti. (Glej II. A. toč. 5.)

Upravičeno se nam pa zdi olajšano pridobivanje državljanstva za otroke, ki so zaradi mnogoletne odsotnosti očeta izgubili državljanstvo in ostali brez njega, ako se ob polnoletnosti javijo ter prosijo, da se jim zopet podeli državljanstvo, katerega je oče brez njihove krivde izgubil ter jih napravil s tem za apolite.

Predaleč bi dovedlo, ako bi hoteli izčrpno obravnavati slučaje, ki bi zaslužili olajšavo pri pridobitvi državljanstva. To bi šlo preko cilja te razprave, ker nas zanimajo predvsem slučajji, ki bi mogli služiti naši težnji, da z izednačenjem predpisov o državljanstvu odpravimo brezdomovinstvo (apatride) in polipolitizem.

Resumé:

Državljanstvo se pridobiva po določbah zakona:

1. s pokolenjem (*ius sanguinis*, z rojstvom in z legitimacijo), 2. z rojstvom na ozemlju, ako se pokolenje, oziroma državljanstvo ne da ugotoviti, 3. z omožitvijo in 4. z naturalizacijo.

Státní příslušenství se získává podle ustanovení zákona:

1. pokolením (*ius sanguinis*, *rodem a legitimací*), 2. *rodem na území*, když se pokolení, respektive státní příslušenství neda zjistiti, 3. *provdáním* a 4. *naturalisací*.

Obywatelstwo nabywa się w myśl przepisów ustawy przez:

1. pokolenie (*ius sanguinis*, przez urodzenie i przez legitymację), 2. urodzenie na terytorium państwa, jeśli się nie może ustalić pokolenia odnośnie obywatelstwa, 3. zawarcie związku małżeńskiego i 4. naturalizację.

III. Izguba državljanstva.

Načelne norme o izgubi državljanstva smo v glavnem že obravnavali v predhodnih izvajanjih; zlasti smo se pri zaključkih glede pridobivanja državljanstva ozirali tudi na izgubo državljanstva. Ker smo si postavili cilj, da ustvarimo norme, ki so sprejemljive za interesirane države v medsebojni aplikaciji na konkretne slučaje, smo se morali zavedati, da norma, ki v konkretnem primeru urejuje za eno državo pridobitev državljanstva, ustvarja za drugo državo kot posledico izgubo državljanstva. Zato moremo v splošnem ugotoviti, da je stališče, ki ga naj zavzamemo glede izgube državljanstva, že rešeno v predlaganih normah, ki se nanašajo na pridobitev državljanstva, oziroma v splošnih načelih, ki smo jih obravnavali v I. poglavju.

Že prej smo poudarjali, da je za odpravo dvojnega državljanstva važno, da se državljanstvo ne izgubi brez vednosti dotične države. Zato smo prejeli institut formalnega odpusta iz državljanstva, ki se zahteva v vseh normalnih primerih naturalizacije; kadar pa zaradi principa narodne suverenosti odpust ni predviden, se sprememba državljanstva prizadeti državi priobčuje. S tem je obenem omogočena pravilna evidenca državljanov. Glede samega odpusta iz državljanstva moramo zastopati načelno stališče, da ima vsak pravno sposoben človek pravico, da si sam po svobodni volji določi svoje državljanstvo. Iz tega sledi, da se praviloma niko komur ne more odreči odpust iz državljanstva. Jugoslavija ima to načelo uzakonjeno: »Vsakemu državljanu je dovoljeno izstopiti iz državljanstva, ko je izpolnil svoje obveznosti napram državi«. (§ 32. zakona o državljanstvu in člen 20. ustave.) V kolikor obveznosti ovirajo izpust iz državljanstva, ima jugoslovanski zakon o državljanstvu sledeče določbe: »Zaradi neizpolnjenih obveznosti ne morejo izstopiti iz državljanstva kraljevine državljanji:

1. Osebe pod vojaško obveznostjo, kolikor to preprečujejo predpisi zakona o ustroju vojske in mornarice;

2. osebe, ki so v preiskavi, odnosno so soobtožene zaradi kaznivih dejanj;
3. osebe, ki niso prebile prisojene kriminalne kazni;
4. osebe, ki so v zaostanku s plačilom denarne kazni;
5. osebe, ki so v zaostanku s plačilom državnega ali samoupravnega davka.

Prav tako ne morejo izstopiti iz državljanstva aktivni državni in vojaški uslužbenci, narodni poslanci, odnosno funkcionarji in uslužbenci samoupravnih teles«. (§ 23.)

Dalje določa jugoslovanski zakon o državljanstvu: »Noben državljan kraljevine se ne sme odpustiti iz državljanstva na škodo pravicam in koristim javnih ali privatnih oseb, s katerimi je v pravnih odnošajih«. (§ 24.) Navajamo jugoslovansko normo, ker ostale slovanske države glede odpusta nimajo posebnih predpisov ter bi mogle tvoriti določbe jugoslovanskega zakona osnovo za skupno normo v izenačeni zakonodaji.

Opredeliti se moramo še glede instituta, o d p o v e d i d r ž a v l j a n s t v a. Pravica odpovedi državljanstva izvira iz načela samoodločevanja, ki smo ga že obravnavali. Ta pravica je po svoji vsebini jačja, kakor odpust iz državljanstva, ker je ob izpolnjenih pogojih odvisna zgolj od volje prizadetega, medtem ko je odpust iz državljanstva vezan na administrativen akt pristojnega oblastva. Jugoslavija pozna samo en slučaj lastne odpovedi državljanstva: »Državljanji kraljevine po pokolenju (rojstvu ali pozakolitvi) imajo pravico izjaviti v treh letih po dovršenem 21. letu življenja, da se odpovedujejo državljanstvu kraljevine, če so rojeni v inozemstvu in če tam stalno stanujejo ter dokažejo, da jih smatra tuja država, v kateri so se rodili, po svojih zakonih za svoje državljane«. (§ 31.) Ta določba je koncesija načelu *ius soli* ter služi cilju, odpraviti dvojno državljanstvo. Ona korespondira s § 39. (II. B. 2. c.)

Preostaja še potreba, da obravnavamo o d v z e m d r ž a v l j a n s t v a (denaturalizacija) ter določimo, ali se naj tak institut sprejme v okvir izednačenja norm o državljanstvu. Ko smo v poglavju ob splošnih načelih (I.) razpravljali o načelu nacijske suverenosti, iz katerega izvira pravica do državljanstva v lastni nacijski državi, smo ugotovili tudi posledico tega principa, da se konacionalno ne more odreči državljanstvo. Vendar si moremo misliti v praksi slučaje, ki upravičujejo odvzem državljanstva tudi brez ozira na omenjeni princip. Jugoslovanski zakon o državljanstvu pozna dve vrsti slučajev, kjer se more državljanstvo odvzeti: »Državljanstvo izgube oni državljani, ki so vstopili brez oblastvene dovolitve v vojaško ali civilno

službo tuje države in so ostali v njej tudi vkljub pozivu ministra za notranje posle, naj jo zapuste«. (§ 32.) Drugi primer: »Državljan kraljevine, ki je bil pred naturalizacijo pripadnik države, s katero je naša država v vojnem stanju, more izgubiti državljanstvo:

1. če se ugotovi, da je storil dejanje na škodo pravnemu redu in na škodo notranji ali zunanji varnosti kraljevine;

2. če se ugotovi, da je zapustil državo z namenom, da se izogne vojaški službi ali drugi javni službeni dolžnosti, ki obstoji v kraljevini;

3. če se ugotovi, da je v službi ogleduštva v korist tuji državi, ali da podpira take težnje, ki so naperjene zoper pravice in nacionalne koristi države«. (§ 33.)

Prvi primer (§ 32) ni omejen na naturalizirane državljane (ekspatrijacija), medtem ko se nanaša § 33 samo na izvesten krog naturalizirancev (denaturalizacija). Ni dvoma, da se more ekspatrijaciji, oziroma denaturalizaciji s stališča pravne države ugovarjati s tehtnimi pravnimi in etičnimi momenti, vendar se države pod vplivom skušenj iz časa svetovne vojne ne bodo mogle odreči temu institutu, ker ga je rodila praktična potreba, da se ustanovi kazen za dejanja, ki se s stališča državljanske etike in vzgoje ne smejo ignorirati ter puščati brez kazenskih posledic. Najčistejša pravna država ne bo oskrunila svojega atributa, ako odvrzame izdajalcu domovine državljanstvo. Važnost pa moramo polagati na to, da take določbe niso elastične, da bi se poljubno prikrajale potrebam. Zakon mora vnaprej točno določiti slučaje, ki povzročajo denaturalizacijo, odnosno ekspatrijacijo. Ne da bi konkretno formulirali predlog, izražamo mnenje, da bi glede odvzema državljanstva mogel služiti jugoslovanski tekst za osnovo pri končni odločitvi glede tega vprašanja.

Še z enega stališča moramo osvetliti vprašanje izgube državljanstva. Državljanška politika ne more pustiti v nemar interesov vojske. Državljanstvo in interesi vojske so ozko povezani. Država ima interes, da ima v državljanih svojo vojaško obrambo, ter mora skrbeti, da za vojaško službo sposobni državljani ne zapuščajo države in ne izgubljajo državljanstva, temveč, da se število sposobnih braniteljev domovine vedno bolj veča. Ako velja to že za mirno dobo, postanejo interesi vojske z ozirom na državno obrambo v slučaju vojne še mnogo aktualnejši. Iz tega razloga je upravičena omejitev odpusta iz državljanstva, dokler obstoji vojaška obveza. Gotovo se da celo opravičiti določba, da se v slučaju vojne suspendira pravica izstopa.

iz državljanstva. Brez formalnega predloga pa stavljam to vprašanje radi obravnavanja in končne odločitve norme, ki bi se v tem pogledu mogla sprejeti v enoten zakon o državljanstvu.

K zaključku tega poglavja resumiram:

Državljanstvo se izgubi:

1. z odpustom, 2. z odsotnostjo, 3. z omožitvijo, 4. s pozakonitvijo, 5. z lastno odpuvedjo, 6. z odvzemom.

Státní příslušenství se ztratí:

1. propuštěním, 2. nepřítomností, 3. provádáním, 4. legitimováním, 5. vlastní výpovědí, 6. odnětím.

Obywatelstwo się zgubi:

1. przez zwolnienie, 2. przez nieobecność, 3. przez zawarcie związku małżeńskiego, 4. przez legitymację, 5. przez zrzeczenie się, 6. przez odbiór.

IV. Kompetenca.

Zakonodajna slovanskih držav rešuje vprašanje pristojnosti odločevanja o naturalizaciji različno. Češkoslovaška in Poljska predvideva kompetenco upravnega oblastva druge stopnje (deželna vlada, vojvoda), Jugoslavija daje pristojnost praviloma ministru za notranje posle, v slučaju 30letnega bivanja pa upravnemu oblastvu II. stopnje (banu), medtem ko v Bolgariji odloča v zadevah državljanstva minister pravde. Naturalizacija je gotovo eminentno politično vprašanje, zato se ne bo težko odločiti, da naj o njej odločajo praviloma upravna oblastva. Ali naj bodo to centralna ali lokalna oblastva, to je odvisno od odnošajev, ki obstojajo po organizacijskem ustroju med centralnimi in lokalnimi oblastvi. Nedvomno moramo priznati centralnemu oblastvu pravico, da končno odloča o vprašanju naturalizacije in določa smer vladine politike o tem vprašanju. To pa ne ovira, da o rednem pridobivanju državljanstva odloča pokrajinsko upravno oblastvo, ki more dobiti od vlade potrebne direktive, v kolikor že sam zakon ne določa dovolj točno pogojev za naturalizacijo.

Kar se tiče vprašanja reševanja sporov glede državljanstva, bi se dala zagovarjati tudi kompetenca sodišč. Jugoslovanski zakon o državljanstvu priznava v tem pogledu kompetenco upravnemu oblastvu prve stopnje. Kjer nudijo upravna sodišča garancijo in pravno zaščito glede uprav-

nih aktov, ne bo resnih pomislekov proti upravni kompetenci v reševanju sporov glede državljanstva.

H koncu moramo razmotrivati še vprašanje, ali je potrebno ustanoviti poseben skupen forum za slovanske države, ki bi naj reševal eventualne sporne slučaje glede državljanstva. Prepričan sem, da bodo, če se izenači zakonodaja o državljanstvu, v slovanskih državah prav redki sporni slučaji. Zato smatramo, da tak forum ni bistvenega značaja ter da je v primeri z glavnim ciljem izenačenja zakonodaje podrejene važnosti.

Resumiram:

Kompetenca odločevanja o naturalizaciji pripada upravnim oblastvom.

Resolucija.

Ob zaključku predlagam na podlagi obravnavanega sledečo resolucijo:

Prvi kongres pravnikov slovanskih držav ugotavlja potrebo izenačenja norm o pridobivanju in izgubi državljanstva v slovanskih državah ter je soglasen v tem, da že danes ni bistvenih nasprotij glede enotnih načel, ki bi se naj uveljavila v avtonomnih, vsebinsko enakih zakonih v slovanskih državah. Zato naj se čimprej pripravi osnutek enotnega zakona o državljanstvu za slovanske države, upošteva je usvojena enotna načela ter ga naj izdela od plena kongresa voljena komisija, v kateri naj bo po en zastopnik bolgarske, češkoslovaške, poljske in jugoslovanske države. Tako izdelan osnutek senaj predloži vladam slovanskih držav radi sporazumne uzakonitve.

První kongres právníků slovanských států zjišťuje potřebu vyrovnání norem o získání a ztrátě státního příslušenství v slovanských státech a shoduje se v tom, že už dnes není podstatných protív ohledně jednotných zásad, jež by se měly uplatniti v avtonomních, obsahově stejných zákonech v slovanských státech. Proto nechť se co nejdříve připraví nárys jednotného zákona o státním příslušenství pro slovanské státy s ohledem na přisvojené jednotné principy

a necht jej vypracuje plénem kongresu zvolená komise, v níž at jsou po jednom zástupci zastoupeny státy bulharský, československý, polský a jugoslovanský. Takto vypracovaný návrh, at se předloží vládám slovanských států k vzájemnému uzákonění.

Pierwszy kongres prawników państw słowiańskich uznaje potrzebę uzgodnienia norm dla uzyskania i zguby obywatelstwa w państwach słowiańskich i jednogłośnie stwierdza, że już obecnie nie ma istotnych sprzeczności odnośnie co do jednakowych prawideł, któreby się miały wnieść w autonomiczne, treściowo zgodne ustawy państw słowiańskich. Dlatego potrzeba jak najprędzej wygotować dla państw słowiańskich projekt jednakowej ustawy o obywatelstwie z uwzględnieniem przyjętych już prawideł. Projekt ten niech wypracuje przez plenum kongresu wybrana komisja, w której niech będzie przedstawiciel bułgarskiego, czechosłowackiego, polskiego i jugosłowiańskiego państwa. Tak wypracowany projekt ustawy ma się przedłożyć władzom państw słowiańskich w celu zobóólnego uzakonienia.